

فضائل مكة معظمه

حسن بصری

به کوشش: علی صدراایی خوبی

درآمد

ابوسعید حسن بن یسار بصری معروف به حسن بصری (۱۱۰ - ۲۱ ه.ق.)، از مشاهیر تابعین و مرجع دینی اهل بصره بود که در مدینه منوره متولد و در بصره دار فانی را وداع گفت. وی از زهاد ثمانیه است و بعضی از فریق صوفیه به او متصل می‌شوند. در مورد خلوص و ارادت وی به امیر المؤمنین علی - علیه السلام - روایات متعددی وارد شده است. البته گروهی هم او را از خائنین شمرده‌اند. این مختصر را مجال ورود و تحقیق در این مباحث نیست.^۱

بصری را رساله‌ای است پیرامون «فضائل مکه مکرمه»، او این رساله را برای عبدالرحیم بن یونس^۲ که در سلک زهاد و مقیم مکه بوده و به جهت تنگی معیشت، قصد مهاجرت از آن بلد طیب را داشته، نگاشته است و در آن، با ذکر فضائل و ثنوت‌های خانه کعبه و مسجدالحرام و مکه مشرفه او را بر انصراف از قصد خود و ابقای در مکه، ترغیب و تحریص نموده است. این رساله عنوان خاصی ندارد و به نامهای «رسالة الی ابن یونس»، «رسالة الی عبدالرحیم بن یونس»، «فضائل مکه معظمه» و «رسالة فی فضائل مکه معظمه» در فهرستها از آن نام برده شده و به تازی نیز نگاشته شده است.

رساله حاضر، برگردان فارسی آن رساله می‌باشد که مترجمش شناخته

نشده است. آنچه از این ترجمه در دسترس ما است، تنها نسخه‌ای است که به شماره ۳۴۲ در کتابخانه خطی مدرسه نمازی خوی موجود است. این نسخه در اندازه ۱۴×۱۹/۵ سانتی‌متر، طول سطرهای آن ۸×۱۶ سانتی‌متر در ۲۰ صفحه و هر صفحه‌اش ۱۷ سطر می‌باشد. عناوین شنگرف، تمامی صفحات جدول شنگرف، و در حواشی تصحیح شده است.

در صفحه اول آن نوشته شده: «فضائل مکه معظمه، ترجمه شیخ حسن بصری - رحمه الله -».

نسخه، تاریخ کتابت را فاقد است ولی کاغذ و خط کتاب حاکی از استنساخ آن در قرن دهم هجری می‌باشد.

این نسخه، از جهت ارائه نمونه‌ای از ترجمه‌های قرن دهم، حائز اهمیت می‌باشد و نیز دارای احادیث معتناهایی در فضیلت زیارت قبر حضرت پیامبر -ص- و ثواب آن می‌باشد که این خط بطلانی است بر توهم عده‌ای که آن را روا نمی‌دانند. متأسفانه کاتب نسخه، از سواد کافی برخوردار نبوده و در جای‌جای نسخه، اغلاط فاحشی را مرتکب شده است و بعضی از روایاتی که در متن عربی است ترجمه فارسی آن نیز حذف شده که این شیوه دیرینه بعضی از بزرگان همانند ابن اعثم کوفی و ترجمه تفسیر طبری و ... می‌باشد. نبودن نسخه دوم نیز مشکلی را به مشکل تصحیح افزوده است، لذا متن در اکثر موارد، از باب جمود بر نسخه، همان نحوی که کاتب نوشته درج گردید و قضاوت بعهدہ خواننده گذاشته شد و در مواردی که اشتباه واضح می‌نمود به تصحیح آن اقدام شد. در مجموع ارائه این رساله که در فضیلت کعبه، مسجدالحرام، مکه معظمه و مدینه منوره نگاشته شده، کمک خوبی است تا مسلمانان با اهمیت آن اماکن مقدس آشنا شده و حاجیان که توفیق زیارت نصیبشان شده، از این خواننده‌های نعمت الهی که گستره شده، استفاده وافی و کافی ببرند.

والی الله قصد السبیل

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين و الصلوة و السلام على خير خلقه محمد و آله أجمعين.
بدان که این رساله مختصر، ترجمه رساله حسن بصری است که مضمون آیات قرآنی

و مفهوم احادیث نبوی - صلی الله علیه و [آله و] سلم - است که حسن بصری به یکی از زاهدان^۳ و دوستان خود که در مکه معظمه ساکن بود و می‌خواست از تنگ‌حالی از مکه معظمه برآید، نوشته و فرستاده‌اند و به غایت، ترغیب و تحریص بر سکونت نموده‌اند و به سخنان نرم و نصایح درست، دلالت بر اقامت کرده‌اند و فرموده‌اند که:

«مقام به مکه سعادت است و بر آمدن از آن شقاوت، اگر تو را آنجا دو فلس حاصل شود بهتر است از ده هزار فلس در جای دیگر.»

و فرموده: «عجب از عقل تو که نیت برآمدن کرده‌ای بعد از آنی که حق تعالی تو را به فضل خود از اهل حرم گردانیده و همسایه خود ساخته است. تمام عالم در این آرزو هستند. از هزاران یکی را این دولت عظیم میسر می‌گردد. پس هر آینه شکر این نعمت بگزار مادام که زنده هستی. زنهار از مکه معظمه بیرون مشو که شیطان خرابی تو را می‌خواهد و لازم دان بر خود صبر و تقوا و آداب را.»

به تحقیق که مکه معظمه بهترین و دوست‌ترین زمین است نزد خدا و فضیلت و شرافت داده است او را بر جمیع شهرها و یاد کرده است او را در قرآن مجید در زیاده از بیست آیت و در فضیلت او رسول [الله] - صلی الله علیه و [آله و] سلم - چندین احادیث فرموده است که از شمار بیرون است. پاره‌ای از آن این است که در این رساله مختصر ذکر می‌شود:

بدانکه در خبر است روزی که رسول [الله] - صلی الله علیه و [آله و] سلم - از مکه به مدینه هجرت کرد. در باب خَزْوَرَه بایستاد و روی به کعبه کرد و گفت: «به درستی که تو دوست‌ترین شهرهایی، و دوست‌ترین جا، در روی زمین نزد حق سبحانه و تعالی، تویی. اگر نه آن بود که مشرکان مرا بیرون نکردنی هرگز از تو بیرون نمی‌رفتمی.»

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند که بهترین بلاد روی زمین و دوست‌ترین شهرها نزد خدای تعالی مکه است و تمام روی زمین را از زیر مکه کشیده‌اند،^۴ پس از آنکه نام او [را] امّ القری نهاده؛ یعنی مادر شهرها.

[و] اول کوهی که بر روی زمین پیدا شده جبل ابوقیس است و اوّل طایفه که طواف زمین مکه کرده‌اند، ملائکه بودند پیش از آن که بیافریند حق تعالی آدم - علیه‌السلام - را به دو هزار سال پیشتر، و هیچ فرشته‌ای نیست که حق تعالی می‌فرستند او را از هفت آسمان به زمین، آلا آن که غسل کند در زیر عرش و فرود آید به حرم، پس نزول کند به مکه مشرفه

و طواف هفت‌گانه کعبه بجا آورد و در خلف مقام ابراهیم - علیه السلام - دو رکعت نماز بگذارد، بعد از آن برود به کاری که او را امر کرده‌اند.

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند که هیچ پیغمبری از قوم خود نگریخت مگر آن که به مکه آمد و عبادت خدای تعالی می‌کرد تا وفات یافت.

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: به درستی که در حوالی کعبه قبر سیصد تن از پیغمبران است که ایشان گرسنگی و سپس الم کشیده‌اند^۵ و صبر کرده‌اند. تا آن که وفات یافته‌اند و قبر اسماعیل - علیه السلام - و مادر او هاجر در حیره است؛ یعنی در حطیم که جانب ناودان کعبه است و هر پیغمبری از پیغمبران که چون قوم ایشان به ایشان ایمان نیآورده‌اند و ایشان را دروغگوی گفته‌اند و ایشان از میان قوم خود بیرون آمده‌اند و در مکه عبادت می‌کرده‌اند تا وفات می‌یافته‌اند.

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند که: هر کس در حج یا در عمره بمیرد، او را عرض و حساب نکنند و گویند در آی به بهشت بی حساب و بی عقاب.

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند که اسماعیل بن ابراهیم - علیهما السلام - شکایت کرد به خدای تعالی از گرمای مکه، پس وحی آمد از حق سبحانه و تعالی به وی که به درستی که من بگشایم برای تو در حجره‌ای از دره‌های بهشت که نسیم بهشت پیوسته از آن در بیرون می‌آمده باشد تا روز قیامت.

نقل است که روزی عثمان بن عفان با اصحاب خود ملاقات کرد و گفت: از من نمی‌پرسید که از کجا می‌آیم. اصحاب فرمودند که بفرمایند از کجا می‌آیند؟ گفت: بر در بهشت استاده بودم و حال آن که در زیر ناودان کعبه استاده بود [و] دعا می‌کرد.

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: به درستی که نزدیک رکن یمانی دری از دره‌های بهشت است و هیچ احدی دعا نمی‌کند نزدیک حجرالاسود، مگر آن که خدای تعالی دعای او را مستجاب گرداند و میان رکن یمانی و حجرالاسود روضه‌ای است از روضه‌های بهشت.

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: هر کس که در مکه معظمه بمیرد، چنان باشد که در آسمان دنیا مرده باشد و هر کس در حرم مکه معظمه یا مدینه

بمیرد در حالتی که احرام الحج یا عمره بسته باشد، برانگیزاند خدای تعالی او را روز قیامت بی حساب و بی عذاب و گویند در آی در بهشت از هر دری که خواهی.

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: هر کس که در ماه رمضان، روزه در مکه معظمه دارد، بدهد او را حضرت حق سبحانه و تعالی ثواب صد هزار ماه روزه‌ای که از غیر مکه داشته باشد و یک رکعت نماز در مسجدالحرام برابری می‌کند به صد هزار رکعت که از غیر مکه گزارده باشد و اگر در مکه به جماعت گزارده باشد یکی به هزار هزار و پانصد هزار نماز در سایر بلاد محسوب شود.^۶

و هم آن حضرت - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: هر که صبر کند از گرمای مکه یک ساعت از روز گرما، به درستی که دور دارد حضرت حق سبحانه و تعالی او را هزار ساله راه از آتش دوزخ و بداند که مکه و مدینه پاک می‌کند مردمان را چنانکه کوره آهنگر آهن را، و بداند که در مکه مکروهات^۷ هست و درجات هست، پس هر که صبر کند بر سختی مکروهات او، من که رسول حقم، شفاعت خواه او خواهیم بود در روز قیامت و بداند که اهل مکه جیران بیت الله‌اند و بهترین وادیها وادی ابراهیم است و آن عبارت از مکه است و هر که عبادت کند و نماز بگزارد در حجر یا در برابر کعبه و استغفار بسیار کند، از گناهان پاک شود، مادامی که در پی آن گناه باز نیاید و بهترین چاهها، چاه زمزم است و نظر کردن به سوی زمزم امان است و [هر که] آب زمزم بخورد چندانکه هر دو پهلوی پر شود امان یابد از نفاق، و آب زمزم به هر نیت که بخورد مراد یابد.

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: هر مؤمن که نظر کند به سوی کعبه برای طلب ثواب، گناهان گذشته و آینده [اش] آمرزیده شود و برانگیخته شود روز قیامت در امان حضرت حق تعالی.

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: «هر که نماز بگزارد در مسجدالحرام، بنویسد حق تعالی از برای وی ثواب صد هزار نماز.»

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: «آن مردمان و زنان که حج می‌گذارند و عمره می‌آرند، حزب خدایند، هر چه خواهند بدهد و دعای ایشان مستجاب کند و آنچه نفقه کنند در راه حج، عوض آن هر درهمی بدهد خدای تعالی هزار هزار درهم

و سوگند بر آن خدای تعالی که نفس ابوالقاسم به دست قدرت اوست، تسبیح و تهلیل و تکبیر می‌کنند حتی خاکهای مکه.»

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: «از عمره تا عمره کفایت می‌کند از آنچه گناهان میان دو عمره باشد و حج مبرور را جزا نیست مگر بهشت، و حج مبرور آن است که درویشان را طعام دهند و آب بخورانند و سلام با یکدیگر کنند.»

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: «آنچه حاجیان در راه حج نفقه می‌کنند، بدهد حق تعالی ایشان را پس از مرگ هزار هزار عوض او در آخرت، و به آن خدای که نفس ابوالقاسم به دست قدرت اوست، هر یک درهمی از آن دراهم در وزن گران‌تر از کوه شما است (اشارت به کوه ابوقیسیس می‌کردند).»

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: «یک نظر به سوی کعبه کردن عبادت است بی آن که طواف کند و نماز بگذارد و رکوع و سجود بجا آرد.»

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: «هر کس بنشیند رو بروی کعبه یک ساعت از برای خدای و رسول و از برای تعظیم بیت الله، بدهد او را حق تعالی ثواب مقابله کسی که حج و عمره و جهاد بجا آورده باشد و [در جهاد] اسب برای خدای تعالی زیان داده باشد و صائم الدهر و قائم اللیل باشد و اول نظر که حق تعالی می‌کند بر اهل حرم و آن کس که در نماز و سجود یا روی به کعبه نشسته ببیند و بیامرزد، پس ملائکه گویند: یا ربّ باقی نماندند مگر جماعتی که در خوابند. حق سبحانه و تعالی می‌فرماید: ایشان را نیز داخل آمرزیدگان در آرید.»

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: «هر که بیاید ماه رمضان در مکه و تمام ماه روزه دارد و هم گاه گاهی تواند نماز شب بگذارد، بنویسد حق تعالی برای او ثواب دو سوار که در راه خدای تعالی غزا [جنگ] کرده باشند و ثواب هر روزه، هزار ماه رمضان [است] که در غیر مکه روزه داشته باشد.»

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: «مجاورت کعبه سعادت و مفارقت [آن] شقاوت [است]؛ یعنی به اختیار خود در طلب دنیا بی‌ضرورت بیرون رفتن.»

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: «هر که طواف کند گرد کعبه هفت مرتبه در روز تابستان در گرمای سخت سر برهنه و هر نوبت به حجرالاسود رسد از آن بوسه دهد و ایذانش به کسی نرسد و سخن هم نگوید مگر ذکر الله سبحانه و تعالی، بدهد مر او را - حق جلّ و علا - به هر قدمی که بنهد و بردارد هفتاد هزار حسنه و بلند گرداند مر او را هفتاد هزار درجه و محو گرداند از نامه اعمال او هفتاد هزار گناه.

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: «فضل حاجی پیاده بر حاجی سوار، همچو فضل ماه چهاردهم بر ستارگان [است].»

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: «حاجی سوار، هر گامی که بردارد و بنهد شتر او، هفتاد حسنه است و حاجی پیاده هر گامی که بردارد و بنهد، هفتصد هزار حسنه است از حسنات حرم. پرسیدند یاران: «یا رسول الله حسنات حرم چه باشد؟ فرمودند که هر حسنه به صد هزار حسنه تبدیل شود.»

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: «اگر فرشتگان مصافحه کنند کسی را، البته مصافحه کنند نماز کنندگان را یا با کسی که با مادر و پدر نکویی کند.»

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: «گرداگرد کعبه هفتاد هزار ملائکه که آمرزش می‌خواهند از برای کسی که طواف و دعا می‌کند.»
و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: «هر که طواف کند گرد کعبه را هفت نوبت، بدهد او را حق تعالی اذن شفاعت هفتاد تن، هر کس را که خواهد از اهل بیتش یا از مسلمانان [و] اگر خواهد از عامه مؤمنان و اگر خواهد در دار دنیا اجر او بدهد و اگر خواهد در آخرت ذخیره کند.»

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: «هر عمره‌ای که در ماه رمضان آورده شود برابری می‌کند به حجی که با من بجا آورده باشد.»
و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: «هر کس که در حرم مکه بمیرد همچنان است که در آسمان سوّم مرده باشد و هر کس که در بیت المقدس بمیرد همچنان [است] که در آسمان دنیا مرده باشد.»

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند که: «برانگیزاند خدای تعالی از گورستان مکه هفتاد هزار شهید که بی حساب در بهشت درآیند و روی‌های ایشان همچون [شب ماه چهارده] باشد و هر یکی هفتاد نفر را شفاعت کنند. پرسیدند یاران: یا رسول الله ایشان چه کسان باشند؟ فرمودند که غریبان.»

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: «هر کس که در کعبه درآید، در رحمت حق - عزوجل - درآید و در امن او، و چون بیرون آید آمرزیده برآید.»
و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند که: «نیست عملی فاضلتر از حج و هر کس که حج کند بی فسق و جنگ و جدال و جماع و یاد آن نیز نکند و فحش هم نگوید، همچنان [باشد] که [از] مادر زاده باشد؛ یعنی از گناهان پاک باشد.»

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: «به درستی که حق سبحانه و تعالی صد و بیست رحمت نزول می‌کند بر کعبه؛ از آن جمله شصت برای طواف

کنندگان است و چهل از برای نماز کنندگان است و بیست از برای نظر کنندگان است بر بیت الله و نظر کردن بر کعبه عبادتست و روز حشر، او از عذاب دوزخ در امان باشد.»

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند که: «جهاد خُرد و بزرگ [که] ضعیفان و زنان می‌توانند کرد، حج و عمره است.»

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: «هر کس که صبر کند به گرمای مکه ساعتی از روز گرما، دور دارد حق تعالی او را صد ساله راه از دوزخ.»

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: «هر کس که در مکه یک روز بیمار شود، حق تعالی بنویسد در نامه اعمال او عمل صالح شصت ساله، که در غیر مکه کرده باشند، از انواع عبادتها.»

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند که: «حجرالاسود یمین خداست در زمین که مصافحه می‌کند به او بندگان خود را همچنانکه [مصافحه می‌کند مسلمان] برادر مسلمان را، و هر کس که بیعت رسول الله نیافته باشد و دست بر حجرالاسود رساند، به درستی که متابعت رسول الله و فرمان حق تعالی به جا آورده باشد.»

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند که: «رکن حجرالاسود و مقام ابراهیم بیابند در روز قیامت، هر یکی مانند کوه ابوقبیس و هر یکی از ایشان را چشمها و لبها خواهد بود و به زبان خود گواهی خواهند داد برای آن کس که ایشان را دریافته باشد و عهد ابراهیم - علیه السلام - بجا آورده وفا نموده باشد آن وقت که مردمان را به حج خوانده‌اند.»

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: «هر که حج کند از برای مادر و پدر خود و از مخصوص خود، و از برادران دینی، آن یک حج بهتر است از دنیا و آنچه در آن دنیا باشد.»

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند که: «باقی نمانده در زمین چیزی از بهشت، غیر این حجرالاسود و اگر مشرکان آن را در ایام جاهلیت به دستهای نجس خود لمس نمی‌کردند، بیماری از او شفا طلب نمی‌کرد مگر که از کرم الهی شفا می‌یافت.»

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند که: «طواف کعبه بسیار کنید پیش از آن که حایل شود میان شما و کعبه، گویا که می‌بینم به سوی مردی که از جثه‌ای باشد که این شکل دارد:

اصلح؛ یعنی سرش موی ندارد.

افدع؛ یعنی کف دست و کف پای کج دارد.

اصفح؛ یعنی روگرد و بی‌نهایت بدنما.

افجح؛ یعنی سر انگشت هر دو پای پیوسته می‌ایستد و پاشنه هر دو پای دور باشد تا که پشت پای راه می‌رود.

و او کعبه را نابود می‌کند و به سنگهای ریز ریز تبدیل می‌کند.^۸

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: «هر که دو رکعت نماز در مسجدالحرام بگزارد همچنان است که هزار رکعت نماز در مسجد من گزارده باشد؛ یعنی مسجد مدینه منوره و یک نماز در مسجد من افضل است از هزار نماز در غیر او، مگر در مسجدالحرام که یک نماز او مقابله صد هزار نماز بلاد دیگر است.»

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: «هر کس که زیارت قبر مرا بعد از وفات من بکند؛ مانند آن است که در حال حیات زیارت من کرده باشد و اگر زیارت کنندگان بدانند برای زائر من چه اجر است در آخرت، البته بیایند در زیارت من خیزان و افتاده؛ یعنی همچو طفلان که راه نتوانند رفت.»

هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: «هر کس که برای مرده حج بکند بی آن که وصیت کرده باشد، بنویسد بر آن مرده ثواب یک حج و برای حج کننده ثواب هفتاد حج.»

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: و شیخ حسن بصری - رحمه الله علیه - نقل کرده‌اند که: «نمی‌دانم هیچ شهری بروی زمین، هر عملی که درو بکنند، یکی را به صد هزار نویسد غیر از مکه معظمه.»

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: وهم او نقل می‌کند که: «نمی‌دانم هیچ شهری به روی زمین که درو شراب الأبرار و مصلاهی اختیار واقع شده باشد،

مگر در مکه و شراب ابرار آب زمزم است و مصلائی اختیار زیر ناودان کعبه است.»
و هم شیخ حسن مذکور می‌گوید: نمی‌دانم هیچ شهری بروی زمین که حق سبحانه
و تعالی رسول خود را امر کرده باشد که فلان موضع جای نماز خود بکن مگر در مکه معظمه.
قوله تعالی: «**وَ اتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّی**».^۹

و هم او نقل می‌کند که نمی‌دانم هیچ شهری بروی [زمین] که شخصی با دست
مالیدن و بوسه دادن چیزی گناه از وی مانند برگ خشک درختان بریزند مگر در مکه معظمه و
آن چیز حجرالاسود و رکن یمانی است.

و هم او می‌فرماید که نمی‌دانم که هیچ شهری بروی زمین که بنده دعا کند و فرشتگان
آمین گویند مگر در مکه معظمه و آن گرداگرد بیت الله است.

و هم او می‌فرماید: نمی‌دانم بروی زمین هیچ شهری که برخیزند از وی در روز قیامت
انبیا و صدیقان و ابرار و اختیار از مردان و زنان و این همه از رستگان باشند الا در مکه معظمه.
و هم او می‌فرماید که: نیست هیچ شهری بروی زمین که فرود آورد در وی باد بوی
بهشت را، مگر در مکه معظمه برای طواف کنندگان امت.

و هم او می‌فرماید: نمی‌دانم هیچ شهری بروی زمین که مستجاب شود برو دعای بنده
در پانزده مکان:

۱ - چون نظر بر کعبه الله افتد.

۲ - در نزدیک حجرالاسود.

۳ - در ملتزم.

۴ - زیر ناودان کعبه.

۵ - اندرون بیت الله.

۶ - پس [بیشتر] مقام ابراهیم.

۷ - در رکن یمانی.

۸ - سر چاه زمزم.

۹ - در صفا.

۱۰ - در مروه.

۱۱ - در مسعی.

۱۲ - در منا.

۱۳ - در نزدیک جمرات سه گانه.

۱۴ - در مزدلفه.

۱۵ - در عرفات.

و نیز شیخ حسن بصری می‌گوید: که غنیمت دانید در عمر خود که دریابید این مکانها [را] که جای اجابت دعا است و امید مغفرت، جهد کنید در دعا و تضرع و زاری که چون از مکه معظمه بیرون روید از برکات این امکانه [ها] محروم مانید.

و گفته شده: که زیر مقام ابراهیم - علیه السلام - مکتوب است: «منم آن خدای - عزوجل - که غیر از من هیچ پروردگار نیست، منم آفریدگار مکه، حرم کرده‌ام او را از روزی که آسمان و زمین پیدا کرده، مکه را در میان دو کوه نهاده و هفت فرشته گرداگرد او گذاشته‌ام؛ یعنی وقتی که هر آفریده شده در زمین حرم الله داخل شد او از کشتن و ظلم و ستم و آزار و تعدی در امان در آمد.

و هم او می‌فرماید: نمی‌دانم هیچ شهری بروی زمین که هم انبیاء و المرسلین و ملائکه المقربین به سوی او آمده باشند مگر در مکه معظمه و خواب کردن در مکه افضلست از آن که در جای دیگر روزه دارند و نماز گزارند.

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: «هر که استطاعت دارد، در یکی از حرمین مکه و مدینه باشد و بمیرد باید سعی کند، اول کسانی که [مشمول] شفاعت من خواهند شد در روز قیامت، رستگاران باشند و بر اینها نه حساب باشد نه عذاب.

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: «سفر نکنید مگر در نیت سه مسجد؛ مسجدی هذا؛ یعنی مسجد حضرت [در] مدینه منوره و مسجد الحرام و مسجد الاقصی که یک نماز در مسجد من مقابله هزار نماز جای دیگر، غیر از مسجد الحرام که یک نماز در مسجد الحرام مقابله صد هزار نماز بلاد دیگر است و همچنین یک نماز در مسجد الاقصی مقابله پانصد نماز جای دیگر است.

و هم شیخ حسن بصری می‌فرماید که: نمی‌دانم هیچ شهری بروی زمین که درهای

بهشت همه به سوی او گشاده باشند مگر در مکه معظمه:

۱ - دربی نزدیک در کعبه است.

۲ - دربی نزدیک ناودان کعبه است.

۳ - دربی نزدیک رکن یمانی.

۴ - دربی نزدیک حجرالاسود.

۵ - دربی پس مقام ابراهیم.

۶ - دربی نزدیک چاه زمزم.

۷ - دربی در صفا.

۸ - دربی در مروه.

و هیچ احدی در مکه در نیاید مگر آن که در رحمت حق تعالی در آید چنانکه حق تعالی فرموده است: هر کس که در کعبه در آید در امان خدای تعالی در آید،^{۱۰} از عذاب نار بیامرزد اگرچه بسیار گناه [داشته باشد].

و در خبر است هر کس که یک نظر بر کعبه بکند گناهان او بیامرزد اگرچه گناه او بسیار و مثل کف دریا باشد.

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: «چون روز عرفه باشد و خلق در موقف عرفات حاضر شود، رحمت خدای تعالی بر خلق نزدیک گردد و به آسمان دنیا آید و بعد درهای آسمان بگشایند، پس مباحات کند حق تعالی به حاجیان و به ملائکه خود گوید: «ای فرشتگان ببینید بندگان مرا که به عبادت آمده‌اند، ژولیده و روی و موی گرد آلوده، از راههای دور به امید مغفرت من، به درستی که همه ایشان را آمرزیدم و بازگردند بندگان من جمله آمرزیده، گناهان عفو کرده، هر که خواهید شفاعت کنید، اگرچه گناهان او به عدد ستارگان آسمان و عدد روزهای دنیا و قطره‌های باران بوده باشد، همه را آمرزیدم به درستی که من ارحم الراحمینم و رحمت من به همه چیز و همه کس می‌رسد.»^{۱۱}

و هم آن حضرت پیغمبر - صلی الله علیه و [آله و] سلم - فرمودند: «هر کس که حج اسلام بگذارد دو طواف زیارت بجا آرد، آن روز جمیع گناهان او آمرزیده شود و بیایند فرشتگان و دست در میان دو شانه نهند و گویند: ای بنده خدای! کار آینده بساز، به درستی که کار گذشته

تو کفایت گشت، و گویند که از آن بزرگتر گناه نیست که بنده از عرفات بازگردد در حالتی که حج گزارده باشد و گمان برد که آمرزیده نشده است و گویند که ده جزء رحمت خدای تعالی بر زمین آید از آن جمله نه و نیم جزء نصیب مکه معظمه و نیم جزء (نصیب) تمام دنیا.»

و نیز شیخ بصری می‌گوید: زنه‌ار، زنه‌ار ای باشندگان مکه معظمه! ما دامی که قدرت و قوت به موافق شرعی داشته باشید، از مکه بیرون نروید اگر چه شما را دو فلس از مشقت، از وجه حلال در مکه به دست آید، آن بهتر از ده هزار است که جای دیگر حاصل می‌توان کرد از غیر مکه مبارک.

انّ السعيد من أسعد من فضل الله - عزوجل - و الأعمال بالخوائيم و عليك بتقوى الله و لزوم العدالة و اشتغل نفسك في عبادة الله - عزوجل - و متابعة النبي - صلى الله عليه و [آله و] سلم - و هو خير الدنيا و الآخرة و صلى الله على خير خلقه محمد و آله و اصحابه أجمعين ، برحمتك يا أرحم الراحمين.» تمت.

● پی نوشتها:

۱- برای آگاهی از زیستنامه وی و آراء و اقوال پیرامونش، به کتابهای: «حسن بصری»، احسان عباس؛ الاعلام، زرکلی، ج ۲، ص ۲۴۲؛ تاریخ التراث، ج ۱، باب ۱، ص ۷۲ و ج ۱، باب ۴، ص ۹؛ تذکرة الاولیاء، ج ۱، ص ۲۴؛ ریحانة الأدب، ج ۱، ص ۲۶۹، و ج ۲، ص ۳۹۵؛ سیر الاولیاء، ص ۳۲؛ فهرست مشترک، ج ۴، ص ۲۶۷۲؛ یادداشتهای قزوینی، ص ۹۲۵ و فرهنگ بزرگان اسلام و ایران، ص ۱۶۳؛ معجم رجال حدیث خوئی، ج ۱، ص ۲۷۲؛ و هدیه العارفين، ج ۱، ص ۲۶۵ مراجعه شود.

۲- در بعضی از کتابشناسیها «عبدالرحیم بن انس» نیز گفته شده است.

۳- این شخص همانگونه که در مقدمه ذکرش رفت «عبدالرحیم بن یونس یا انس» می‌باشد.

۴- اشاره به «دحو الارض» که تمامی زمین از مکه گسترش یافته است؛ یعنی همه زمین زیر آب بوده، ابتدا مکه از زیر آب خارج شده بعداً اطراف آن، بعداً به ترتیب سایر جاهها، به همین جهت می‌گویند زمین از زیر مکه گسترش یافته است.

۵- «و انما بین الرکن الیمانی الی الحجر الاسود قبور سبعین نبیاً کلهم قتلهم الجوع و القتل...».

۶- یعنی اگر در مکه یک نماز فرادئی بخواند، ثواب صد هزار نماز در غیر مکه را دارد و اگر در مکه یک نماز با جماعت بخواند ثواب یک میلیون و پانصد هزار نماز در غیر مکه را دارد و عبارت عربی حدیث چنین است: «من صلت فی المسجد الحرام فی جماعة صلوة واحدة كتب الله له الفی الف صلوة و خمسمائة صلوة.»

۷- سختیها و مشکلات.

۸- «استکثروا من هذا الطواف قبل أن یحال بینکم و بینہ، فکأنی أنظر الی رجل أصلع أفدع جالس علیها یهدمها حجراً حجراً.»

۹- بقره: ۱۲۵

١٠ - «فيه آياتُ بيناتُ مقامُ ابراهيمَ ومن دخله كان آمناً» آل عمران: ٩٧

١١ - وقال - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ - «إِذَا كَانَ يَوْمَ عَرَفَةَ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَدْنُو حَتَّى يَكُونَ أَدْنَى سَمَاوَاتِهِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَفْتَحُ أَبْوَابَ السَّمَاءِ فَيُبَاهِي بِالطَّائِفِينَ مَلَائِكَتَهُ فَيَقُولُ يَا مَلَائِكَتِي أَنْظِرُوا إِلَى عِبَادِي جَاؤُنِي شُعْتاً غِبْرًا مِنْ كُلِّ فِجٍّ عَمِيقٍ يَرْجُونَ مَغْفِرَتِي قَدْ غَفَرْتُ لَهُمْ جَمِيعاً أَفِيضُوا عِبَادِي كُلَّكُمْ مَغْفُوراً لَكُمْ مَشْفَعِينَ فَيَمْنُ شَفَعْتُمْ وَلَوْ كَانَتْ ذُنُوبُكُمْ مِثْلَ عَدَدِ آيَاتِ الدُّنْيَا وَ لَوْ كَانَتْ ذُنُوبُكُمْ مِثْلَ عَدَدِ النُّجُومِ وَ لَوْ كَانَتْ ذُنُوبُكُمْ مِثْلَ عَدَدِ الْقَطْرِ لَغَفَرْتُ لَكُمْ فَإِنِّي أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ وَ رَحْمَتِي وَسَعَتْ كُلَّ شَيْءٍ».

